

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Кафедра технічного захисту інформації

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«Фізичні основи захисту інформації»

Освітня програма	<i>Кіберзахист інформаційних ресурсів</i>
Рівень вищої освіти	<i>перший (бакалаврський)</i>
Форма навчання	<i>денна</i>
Статус навчальної дисципліни	<i>обов'язкова</i>
Мова викладання	<i>українська</i>

Робочу програму навчальної дисципліни розглянуто та затверджено на засіданні кафедри ТЗІ ЦКБ ННІ ІБ СК НА СБ України від «30» 06 2023 року, протокол № 10.

*29/3/1/4 - 598/61
12. 04. 2023*

КИЇВ – 2023

1. Опис навчальної дисципліни

Показник	Значення показника
Курс (и)	1
Семестр (и)	1
Обсяг (кредити ЄКТС/години)	4/120
Кількість змістових модулів	3
Розподіл годин за видами навчальної діяльності:	
лекції (Л)	14
семінарські заняття	16
практичні заняття (ПЗ)	30
самостійна робота (СР)	60
Форма підсумкового контролю (семестр)	екзамен

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

2.1. Мета та основні завдання вивчення навчальної дисципліни

Метою: викладання навчальної дисципліни «Фізичні основи захисту інформації» є формуванням розуміння фізичної суті основних явищ, процесів і законів з акцентом на поглиблене освоєння коливальних та хвильових процесів практичного значення в технічних засобах та методах захисту інформації.

Завданням вивчення дисципліни «Фізичні основи захисту інформації» є засвоєння знань про:

- основні фізичні явища і процеси, на яких ґрунтується робота пристроїв передачі інформації та формування каналів передачі інформації;
- фізичні основи виникнення каналів витоку інформації;
- фізичні принципи роботи технічних засобів та систем захисту та несанкціонованого зняття інформації та набуття теоретичних знань і навичок, необхідних для правильного вибору заходів захисту інформації.

2.2. Результати навчання:

Обов'язкова навчальна дисципліна «Статистика» спрямована на досягнення програмних результатів навчання, які в інтегрованому (синтезованому) вигляді визначені у профілі освітньо-професійної програми «Кіберзахист інформаційних ресурсів» (від __.__.202__ № _____), а саме:

ПРН03.	Застосовувати результати алгоритмічного та абстрактного мислення, самостійного пошуку, аналізу та синтезу, методів теорії інформації, теорії систем та системного аналізу для ефективного вирішення завдань професійної діяльності, бути критичним і самокритичним, наполегливим щодо поставлених завдань і взятих зобов'язань.
ПРН07.	Використання знань з основних методів наукового пошуку; вміння узагальнювати отримані результати, обробки та аналізу інформації з різних

	джерел, оформлення та презентування результатів наукової діяльності, здатності використовувати статистичні методи в професійній діяльності.
ПРН18.	Розуміти основні теоретичні поняття, застосовувати набуті практичні навички дослідження та підготовки документів, їх правильного використання в управлінській діяльності.
ПРН20.	Аналізувати та упорядковувати основні властивості об'єктів безпеки окремих сфер забезпечення національної безпеки і видів діяльності та здійснювати класифікацію загроз об'єктам безпеки, класифікацію та ранжирування джерел загроз і уразливостей безпеки.

3. Програма та структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів, тем навчальних занять	Кількість годин					
	Усього	Л	СЗ	ПЗ	ЛЗ	СР
1	2	3	4	5	6	7
Семестр 1						
Змістовий модуль 1. ФІЗИЧНІ ОСНОВИ ТЕХНІЧНИХ СИСТЕМ. ФІЗИЧНІ ОСНОВИ АКУСТИЧНИХ ЯВИЩ.						
Тема 1. ФІЗИЧНІ ПОЛЯ ОБ'ЄКТІВ ТА ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ ІНФОРМАЦІЇ.	16	2	2	4		8
Лекція 1. Вступ. Фізичні основи технічних систем. Сутність процесу передачі інформації. Фізичні проблеми захисту інформації. Канали витоку інформації.		2				
Практичне заняття 1. Фізичні основи технічних систем. Сутність процесу передачі інформації. Фізичні проблеми захисту інформації.				2		
Семінарське заняття 1. Фізичні поля різної природи, як носії інформації.			2			
Практичне заняття 2. Фізичні основи утворення каналів витоку інформації.			2			
Самостійна робота 1. Фізичні основи технічних систем. Сутність процесу передачі інформації. Фізичні проблеми захисту інформації.						4
Самостійна робота 2. Канали витоку інформації.						4
Тема 2. ХАРАКТЕРИСТИКА ЗВУКОВИХ ХВИЛЬОВИХ ПРОЦЕСІВ.	14	2	2	2		8
Лекція 2. Хвильові звукові процеси. Акустика мови та слуху. Акустика приміщень.		2				
Практичне заняття 3. Коливання та хвильові процеси.				2		
Семінарське заняття 2. Фізичні основи акустичних явищ. Акустика приміщень. Психоакустика.			2			
Самостійна робота 3. Коливання та хвильові процеси.						4
Самостійна робота 4. Поширення хвиль у різних середовищах. Випромінювання та прийом хвиль.						4
Практичне заняття 4. Поширення хвиль у різних середовищах. Випромінювання та прийом хвиль. Модульна контрольна робота №1				2		
Всього за модуль №1	32	4	4	8		16

1	2	3	4	5	6	7
Змістовий модуль 2. ФІЗИЧНІ ОСНОВИ ФУНКЦІОНАЛЬНИХ ПРОЦЕСІВ В РАДІОЕЛЕКТРОННИХ ЗАСОБАХ.						
Тема 3. ФІЗИЧНІ ПРОЦЕСИ В ПРОСТИХ ЕЛЕКТРИЧНИХ КОЛАХ.	16	2	2	4		8
Лекція 3. Поняття електричних кіл і радіоелектронних засобів.		2				
Семінарське заняття 3. Схеми заміщення фізичних процесів в електричних колах. Захист апаратури від електромагнітних полів.			2			
Практичне заняття 5. Особливості електричних кіл змінного струму.				2		
Практичне заняття 6. Електромагнітні процеси в простих колах змінного струму.				2		
Самостійна робота 5. Особливості електричних кіл змінного струму.						4
Самостійна робота 6. Електромагнітні процеси в простих колах змінного струму.						4
Тема 4. ФІЗИЧНІ ПРОЦЕСИ В КОЛИВАЛЬНИХ КОНТУРАХ, ЯВИЩЕ РЕЗОНАНСУ.	16	2	2	4		8
Лекція 4. Фізичні процеси в коливальних контурах, явище резонансу.		2				
Практичне заняття 7. Резонанс напруги в послідовному контурі.				2		
Практичне заняття 8. Резонанс струмів в паралельному контурі.				2		
Семінарське заняття 4. Явище резонансу.			2			
Самостійна робота 7. Резонанс напруги в послідовному контурі.						4
Самостійна робота 8. Резонанс струмів в паралельному контурі.						4
Тема 5. ПРИНЦИПИ РАДІОЗВ'ЯЗКУ. РАДІОКАНАЛ ТА РОЗПОВСЮДЖЕННЯ РАДІОХВИЛЬ.	10	2	2	2		4
Лекція 5. Принципи радіозв'язку. Радіоканал та розповсюдження радіохвиль.		2				
Практичне заняття 9. Принципи радіозв'язку.				2		
Самостійна робота 9. Радіоканал та розповсюдження радіохвиль.						2
Семінарське заняття 5. Фізичні ефекти акусто-електричного перетворення. Ефект Холла.			2			
Самостійна робота 10. Тензорезистивні перетворювачі.						2
Практичне заняття 10. Модульна контрольна робота №2				2		
Всього за модуль №2	44	6	6	12		20
Змістовий модуль 3. ХВИЛЬОВІ ТА КВАНТОВІ ВЛАСТИВОСТІ СВІТЛА.						
Тема 6. ХВИЛЬОВА ТА КВАНТОВА ФІЗИКА.	20	2	2	4		12
Лекція 6. Основи хвильової та квантової фізики. Фізичні принципи формування каналів витоку інформації в волоконно-оптичних ліній зв'язку.		2				
Практичне заняття 11. Дослідження процесів хвильової				2		

1	2	3	4	5	6	7
оптики.						
Практичне заняття 12. Дослідження законів квантової оптики.				2		
Семінарське заняття 7. Оптичні квантові генератори – лазери. Світловоди. Оптичні волокна.			2			
Самостійна робота 11. Оптичні прилади, та їх застосування.						4
Самостійна робота 12. Використання лазерного випромінювання для зняття інформації.						8
Тема 7. ФІЗИЧНІ ЕФЕКТИ АКУСТИКООПТИЧНОГО ТА ОПТИКО-ЕЛЕКТРИЧНОГО ПЕРЕТВОРЕННЯ.	20	2	2	4		12
Лекція 7. Фізичні ефекти акустикооптичного та оптико-електричного перетворення.		2				
Практичне заняття 13. Фізичні ефекти акустикооптичного перетворення.				2		
Практичне заняття 14. Фізичні ефекти оптико-електричного перетворення. Піроприймачі та фотоприймачі.				2		
Самостійна робота 15. Фізичні ефекти акустикооптичного перетворення.						8
Самостійна робота 16. Фізичні ефекти оптико-електричного перетворення. Піроприймачі та фотоприймачі. Напівпровідникові фотоприймачі.						4
Семінарське заняття 7. Перетворення інфрачервоного випромінювання у видиме.			2			
Семінарське заняття 8. Фототранзистори. Випромінюючі напівпровідникові прилади. Світлодіоди.						
Практичне заняття 15. Модульна контрольна робота №3				2		
Всього годин за модуль 3	42	4	4	10		24
Підсумковий контроль	Екзамен					
Всього годин за дисципліну	120	14	16	30		60

Організаційно-методичні вказівки до проведення навчальних занять та контрольних заходів: підготовка до практичного заняття та самостійне виконання певних завдань є невід’ємною складовою процесу оволодіння навчальною дисципліною, тому це має бути систематичною, послідовною і правильно організованою роботою в залежності від виду навчального матеріалу, що опрацьовується і типу завдань для виконання.

Практичне заняття проходить у комп’ютерному кабінеті із відповідним програмним забезпеченням, віртуальними лабораторіями.

4. Основні методи навчання

На практичних заняттях з іноземної мови широко використовуються традиційні та інноваційні методи навчання.

Традиційні методи навчання:

- *словесні методи:* розповідь (монологічний виклад навчального матеріалу), бесіда (діалогічний метод), синтезуючі або закріплюючі і контрольні-коректуючі;

- наочні методи (демонстрація);
- практичні методи: вправи (їх виконання сприяє набуттю навичок та вмінь, що є дуже важливим в навчанні іноземної мови). Усні вправи сприяють оволодінню технікою читання, розповіді, логічного викладу знань тощо. Письмові вправи включають опис, диктанти, твори та інші;
- робота з книгою є одним з найважливіших методів навчання тому, що здобувач має можливість багаторазово обробити навчальну інформацію в доступному для нього темпі та в зручний час. Навчання роботі з книгою передбачає формування у здобувачів навичок самоконтролю;
- відео метод, який базується на наочному сприйманні інформації, яка будучи доступною, легше і швидше засвоюється;
- індуктивний метод, який вчить здобувачів виявляти причинно-наслідкові залежності, висувати проблеми і долати суперечності, що сприяє розвитку їхнього творчого мислення;
- дедуктивний метод забезпечує систематичний і стрункий виклад навчального матеріалу, уміння виводити одні знання з інших, зв'язувати їх;
- репродуктивний метод (відтворення готових зразків) забезпечує можливість передачі значного обсягу знань, умінь за короткий час і з невеликими витратами зусиль;
- частково-пошуковий (евристичний) метод, коли частину знань повідомляє викладач, а частину самостійно здобувають здобувачі, відповідаючи на поставлені питання чи вирішуючи проблемні завдання;
- самостійна робота здобувачів – метод, який передбачає виконання усних та письмових вправ, творів, підготовку доповідей. Організація самостійної роботи курсантів над засвоєнням англійської мови здійснюється у формі роботи з підручником, аудіо- та відеозаписами;
- спеціальні методи – використання ситуативних та рольових ігор за темами модулів;
- метод інсценізації – завчасно підготовлений діалог, відтворення подій, генерація ідей – “мозкова атака”.

Інноваційні методи навчання спрямовані на розвиток і самовдосконалення особистості, на розкриття її резервних можливостей і творчого потенціалу. Основними принципами сучасних методів є: рух від цілого до окремого, орієнтація занять на здобувачів (learner-centered lessons), цілеспрямованість та змістовність занять.

Інтерактивна діяльність включає організацію і розвиток діалогічного мовлення, спрямованих на взаєморозуміння, взаємодію, вирішення проблем. В системі інтерактивного навчання на практичних заняттях виділяються такі основні принципи методики співробітництва:

- 1) позитивна взаємозалежність – група досягає успіху за умови гарного виконання завдань кожним здобувачем;
- 2) індивідуальна відповідальність – працюючи в групі, кожен здобувач виконує своє завдання, відмінне від інших;
- 3) однакова участь – кожному здобувачеві надається однаковий за обсягом час для ведення бесіди або завершення завдання;
- 4) одночасна взаємодія – коли всі здобувачі залучені до роботи.

Досить високу ефективність мають такі форми роботи, як індивідуальна, парна, групова і робота в команді. Найбільш відомі форми парної і групової роботи, що використовуються на практичних заняттях є:

- внутрішні (зовнішні) кола (inside/outside circles);
- мозковий шторм (brain storm);
- читання зигзагом (jigsaw reading);
- обмін думками (think-pair-share);
- парні інтерв'ю (pair-interviews).

5. Оцінювання результатів навчання

5.1 Результати навчання здобувача вищої освіти з навчальної дисципліни оцінюються за 100-бальною шкалою як сума балів поточного та підсумкового контролю із застосуванням наступних вагових коефіцієнтів, загальна сума яких дорівнює 1:

Вид контролю	Ваговий коефіцієнт
Поточний контроль (К)	0,6
Підсумковий контроль (ПК)	0,4

Підсумкова семестрова оцінка (ПСО) обчислюється за формулою: ПСО=К+ПК

5.2. Складниками для обчислення балу поточного контролю здобувача вищої освіти є:

Мінімальна кількість балів для допуску до підсумкового контролю 30

Примітки:

а) Основні бали:

1. Контрольна робота КР – 10% ;
2. Залік/екзамен – 40%.

б) Додаткові призові бали:

1. Активність роботи на аудиторних заняттях – 10% за семестр;
2. Регулярність і успішність виконання поточних самостійних завдань – 20% за семестр;
3. Ведення конспектів лекцій і робочих зошитів для практичних занять – 5% за семестр;
4. Підготовка реферату, доповіді чи мультимедійних ілюстративних матеріалів тощо – 15% за кожний вид роботи.

в) Додаткові штрафні бали:

1. Пропуски (без поважних причин, підтверджених документами) занять – -1% за кожну пропущену годину.
2. Відсутність конспекту заняття навчальної дисципліни – 1% за кожне порушення.

5.3. Шкала оцінювання здобувача вищої освіти

Оцінка за шкалою ЄКТС	Оцінка за 100-бальною шкалою	Значення оцінки
A	90-100	<i>Відмінно – відмінне виконання лише з незначною кількістю помилок.</i> Здобувач вищої освіти виявляє особливі творчі здібності, вміє самостійно здобувати знання, без допомоги викладача знаходить та опрацьовує необхідну інформацію, вміє використовувати набуті знання і вміння для прийняття рішень у нестандартних ситуаціях, переконливо аргументує відповіді, самостійно розкриває власні обдарування і нахили.
B	84-89	<i>Дуже добре – вище середнього рівня, але з кількома помилками.</i> Здобувач вищої освіти вільно володіє вивченим обсягом матеріалу, застосовує його на практиці, вільно розв'язує вправи і задачі у стандартних ситуаціях, самостійно виправляє допущені помилки, кількість яких незначна.
C	75-83	<i>Добре – загалом правильна робота, але з певною кількістю помилок.</i> Здобувач вищої освіти вміє зіставляти, узагальнювати, систематизувати інформацію під керівництвом викладача; в цілому самостійно застосовувати її на практиці; контролювати власну діяльність; виправляти помилки, серед яких є суттєві, добирати аргументи для підтвердження думок.
D	65-74	<i>Задовільно – непогано, але зі значною кількістю недоліків.</i> Здобувач вищої освіти відтворює значну частину теоретичного матеріалу, виявляє знання і розуміння основних положень; з допомогою викладача може аналізувати навчальний матеріал, виправляти помилки, серед яких є значна кількість суттєвих.
E	60-64	<i>Достатньо – виконання задовольняє мінімальні вимоги.</i> Здобувач вищої освіти володіє навчальним матеріалом на рівні, вищому за початковий, значну частину його відтворює на репродуктивному рівні.
FX	35-59	<i>Незадовільно – потрібна додаткова робота.</i> Здобувач вищої освіти володіє матеріалом на рівні окремих фрагментів, що становлять незначну частину навчального матеріалу
F	1-34	<i>Незадовільно – потрібна значна додаткова робота.</i> Здобувач вищої освіти володіє матеріалом на рівні елементарного розпізнання і відтворення окремих фактів, елементів, об'єктів.

6. Ресурсне забезпечення навчальної дисципліни

Основна література:

1. Євграфов Д. В. Фізичні основи захисту інформації радіоелектронної апаратури. Навчальний посібник Київ: НТУУ «КПІ», 2014.
2. Ленков С. В., Перегудов В. А., Хорошко В. А. Методы и средства защиты информации. Т1 Несанкционированное получение информации. ТП. Информационная безопасность. – Киев: АРИЙ, 2008г
3. Радіотехніка: енциклопедичний навчальний довідник. За ред. Ю. Л. Мазора, Є. А. Мазурського, В. І. Правди. - Київ : Вища школа, 1999.- 838с.
4. Хорошко В. А., Чекатков А. А. Методы и средства защиты информации. – К.: Юниор, 2003. – 504 с.

Допоміжна література:

1. Хмель В. Ф. Антенны и устройства СВЧ. – К.: Вища школа, 1976, - 214 с.
2. Гоков О. М. Фізика [Електронний ресурс] : навч. посіб. / О. М. Гоков ; Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця. – Х. : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2019. - 292 с.
3. Термінологічний довідник з питань технічного захисту інформації / Коженевский С. Р., Кузнецов Г. В., Хорошко В. О., Чирков Д. В. / Під ред. В. О. Хорошка - К.: ДУКТ, 2007. – 375 с

Адреса розміщення робочої програми навчальної дисципліни

(офіційний вебсайт НА СБУ / платформа дистанційного навчання / електронний ресурс навчально-наукового інституту, кафедри, бібліотеки тощо)

7. Дані про перегляд робочої програми навчальної дисципліни

№ п/п	Дата, номер протоколу засідання кафедри (спільного засідання кафедр)	Рішення за результатами перегляду	Підпис керівника кафедри